

TAQOMAKA NA NOMU BISINISI MAI NA LEQA

TUBU KOSO

12 NA SALA RAWARAWA

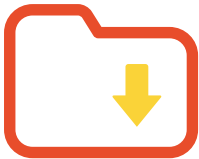

75%

75 % na kabani e sega na nodra tuvatuva ka vakatokai na Business Continuity Plans (BCP) era mai lutu ena loma ni tolu na yabaki ni yaco oti e dua na leqa tubukoso.²

Ni tiko e dua na nomu i tuvatuva, ena rawa kivei ira na bisinisi me ra na cici tikoga dina madaga ni sega ni lako vinaka eso na tiki ni vei qaravi. Baleta ni tuvatuva na BCP e bibi ena kena laurai me na toso tikoga na bisinisi, na kena tuvani e sega ni dodonu mo na qai yalatoro kina.

Nanuma ni leqa tubukoso ena rawa ni yaco ena dua ga na gauna, ka gauna saraga ko nanuma ni sega ni yaco e dua na ka, e qai dau yaco na kena veibasai.

Tuvana e dua na nomu i tuvatuva Business Continuity Plan (BCP)

Taurivaka (download) ena mona livaliva na BCP template ena piso.org.fj/stayopen ka vakamura na kalawa oqo.

Tauyavu e dua na nomu tuvatuva (Business Continuity Plan) ka sa rawa ni vakayagataki. Kevaka e sebera ni tiko e dua na nomu i tuvatuva se ko ni via kila na i tuvatuva cava e vakaraitaki tiko oqo, ni qai raica ga ena mona livaliva ka tiko kina.

E 12 na i kalawa eso mo na vakayacora ena loma ni 12 na miniti!

Sikova na piso.org.fj/stayopen

VAKALAILAITAKA NA LEQA,
TU VAKARAU,
VAKACOKOTAKI IKO TOTOLO MAI
NA LEQA KO SOTAVA.

1

NOMU I VOLI/VEIQARAVI

Na cava na nomu i voli/veiqaravi ko dau qarava voli?

Na mataqali i voli/veiqaravi cava e bibi ena kena toso tikoga na nomu bisinisi?

Na mataqali voli/veiqaravi cava e na rawa ni tarovi na kena qaravi, ka na sega ni vakataotaka na cicivaki ni bisinisi?

Vakabibitaki iratou mai cake ka toqa sara toka.

KURI NI TUKUTUKU

ME DAU TU VAKARAU NA NOMU BISINISI.

PIPSO.ORG.FJ/STAYOPEN

2

O IRA NA I TAVI BIBI KEI NA TALEDI E TIKO

Na cava soti na i tavi bibi kei na taledi e ra tiko oqori ena nomu bisinisi?

Na i tavi kece oqori e tikoga vua e dua na tamata cakacaka?

E rawa beka ni dua mai tuba se ena loma ni bisinisi e rawa ni lako mai me vakayacora na i tavi oqo?

Mo na kilai ira era rawa ni cakava na veika oqori ka vola ena nomu i tuvatuva ni bisinisi.

Rawa ni ko vakavulici ira na nomu timi me ra kila na vei qaravi kece, ka me ra tu vakarau tu ena i tavi era na qarava.

4

YAYA NI VEIQARAVI

Na mataqali yaya ni vei qaravi cava ko kila ni bibi ena nomu vei qaravi ni bisinisi?

O cei na dauveivoli ko dau volia mai kina, e tiko eso tale na dauveivoli era vakayacora na vei qaravi vata oqori?

E tiko tale beka eso na i yaya ni vei qaravi e rawa ni veisosomitaki ena gauna ko cakava tiko kina na nomu bisinisi?

Mo na kila rawa na mataqali yaya ni cakacaka cava e bibi ki na nomu bisinisi kei na veika me na vakayacori ena kena vakaisosomitaki.

3

YAYA NI CAKACAKA

Na mataqali yaya ni cakacaka cava ko dau vakayagataka ka bibi ena cicivaki ni bisinisi?

Na cava ko na cakava kevaka era sa vakacacani e na gauna ni leqa tubu koso?

Ko na vakaisosomitaki ira vakacava me rawa ni tomani tikoga na bisinisi dina madaga ni sa yaco na leqa?

Mo na kila rawa na mataqali yaya ni cakacaka cava e bibi ki na nomu bisinisi kei na veika me na vakayacori ena kena vakaisosomitaki.

5

LALAWA NI TOKITAKI NA BISINISI

Kevaka e dodonu mo na toki, e vei na vanua mo na toki kina ena gauna e yaco kina e dua na leqa tubukoso?

E rawa li ni ko na wasea vata e dua na vanua ni vei qaravi kei ira e tautauvata na bisinisi drau vei qaravi kina?

E rawa beka ni ko cakacaka ga mai vale, se dua na vanua ko rawa ni redetaka ena dua na gauna lekaleka?

Mo na kila rawa na veivanua ko na toki kina vata kei o cei mo na veitaratara kina. Ena rawa talega mo na raica na yasa ruarua ni tuvatuva yadudua ko na tuvalaka oqo.

KURI NI TUKUTUKU

ME DAU TU VAKARAU NA NOMU BISINISI.

PIPSO.ORG.FJ/STAYOPEN

6

TUVATUVA NI NOMU INISUA

E tiko li na inisua ni nomu bisinisi kei na mataqali veivuke cava e rawa ni taqomaka iko kina kei na bisinisi ena gauna e yaco kina na leqa tubu koso?

Eso na veimataqali inisua ko rawa ni taroga vei ira na veiqaravi ena inisua:

- Inisua ni kena vakatatarotaki na cicivaki bisinisi
- Inisua ni maroroi ni nomu iyau
- Inisua na public liability
- Inisua vakatokai na contents insurance
- Inisuataki ni nomu bula

La'ki vakatataro tu vei ira na kabani ni inisua baleta ni tiko eso era sega ni inisua ena leqa tubu koso me vaka na cagilaba se ualuvu ka dodonu mo na vakarautaki iko vinaka ena kena taqomaki na nomu bisinisi kei na iyaya ni cakacaka.

7

VEILESIYAKI NI TAVI

Ena veilesiyaki vakacava na veiliutaki ke yali tu na manidia se na dareketa ni kabani ni yaco e dua na leqa tubu koso?

E tiko li na i vukevuke ni manidia, se dua na lewe ni vuvale ka rawa ni sainitaka na jeke, kei na i sau ni tamata cakacaka, kei na so tale na veiqaravi? Mo na vakatulewa rawa ena tikina oqo ka me ra na kila kece na lewe ni nomu timi.

Mo na digitaka rawa e dua se lewe rua ena nomu bisinisi ka rau rawa ni cicivaka na bisinisi ena gauna ko yali kina. Veitalanoa vei rau ka vakamacalataka na veika ko na gadreva mai vei rau, ka vakaraitaka talega na tukutuku bibi ni kena cicivaki na bisinisi.

Ena daumaka mo na taro ivakasala mai vua na nomu loya baleta me rawa ni ra cicivaka na nomu bisinisi o ira ko sa nuitaka oqo ena gauna ni leqa tubu koso. Rawa mo na veitaratara kei na isoqosoqo ni bisinisi se ki na matabose ni koro ke rawa ni ratou soli i vakasala vakalawa soli wale se ena dua na i sau e rawarawa ena vuku ni vakasala vakaoqo.

8

VOLA NI VEITARATARA

Nanuma me na tiko kece vei iko na i tukutuku kei na nodra naba ni talevoni na nomu tamata cakacaka, o ira ko veivoli kina, na tabana ni inisua kei na nodra naba na lewenivanua kei na tabana bibi ko na gadrevi ira ena gauna ni leqa tubu koso.

KURI NI TUKUTUKU

ME DAU TU VAKARAU NA NOMU BISINISI.

PIPSO.ORG.FJ/STAYOPEN

9

TUKUTUKU NI BISINISI

Mera na maroroi ka tu tale na i lavelave kece ni nomu i tukutuku ni bisinisi ena dua tale na vanua. Oqo ena wili kina na i tukutuku kece, na nodra i tukutuku na dauvolivoli, na imeli, kei na vuqa tale. E dodonu me na dau qaravi vakawasoma na ka oqo, ka maroroi tu na i tukutuku maroroi oqo ena dua tale na vanua ka rawa ni maroroi vinaka tu kina.

Rawa ni ko na raica rawa tu mai eso na vanua ka rawa ni ra maroroi tu kina na nomu tukutuku ni bisinisi kei koya mo na veitaratara kina. Rawa talega ni ko na raica na yasa ruarua ni nomu digidigi ena vuku ni tuvatuva oqo.

Rawa ni vakayagataki eso na i yaya ni cakacaka ka maroroi kina na i tukutuku me vaka na portable hard drive ka rawa ni kau e vale se biu ena vanua maroroi ka sega ni rawa ni vakacacana na kama. Rawa ni ko veitaratara talega kei ira na kena dau (IT) ena nodra na vukei iko ena i tuvatuva oqo, na kena rawa ni vakayagataki na NAS drives kei na vuqa tale na digidigi.

11

TU VAKARAU ENA GAUNA NI LEQA

Raica me tiko kece na veika mera na vakarautaki ira kina na tamata cakacaka ena gauna esa yaco kina e dua na leqa tubu koso, mera vakavulici ena veika mera cakava ena gauna e yaco kina e dua na kama, na vanua mera laki vakaruru kina ke sa yaco na ualoka, na vanua era laki vakaruru kina kei na veika me na laki veitauri toka ena gauna ni leqa tubu koso.

Esa dau kena i vakarau tu oya ni dodonu me na laurai na nodra tiko vinaka ena gauna ni leqa tubukoso o ira na lewe ni vuvale ni nomu tamata cakacaka. E bibi kina me ra na dau vakauqeti na tamata cakacaka na nodra vakarautaki ira vinaka na nodra vuvale. Ena daumaka ka taqomaki kina na bula ni da vakarautaki keda kece ka veivuke talega oqo ena nodra mai tomana tale na nodra cakacaka na vakailesilesi.

10

MAROROYA NA NOMU I TUVATUVA

Mo na maroroya na nomu i tuvatuva oqo ka me tu vakarau na i tukutuku oqo ena nomu laptop, na tablet kei na talevoni veikauyaki ka rawa ni ra taurivaka talega ena dua ga na gauna o iko kei ira na tamata cakacaka. E rawa ni tiko eso na kena i lavelave ka rawarawa na kena raici ka vakamuri na i tuvatuva oqo.

12

ME VAKATOVOTOVOTAKI KA VAKAVOU NI I TUVATUVA

Me vakatovotovotaki na i tuvatuva esa koto Me dau toqai na tiki ni siga me dau dikevi kina na i tuvatuva kece kei iratou na nomu timi ka me dau vakavoui ena veiyabaki.

KURI NI TUKUTUKU

ME DAU TU VAKARAU NA NOMU BISINISI.

PIPSO.ORG.FJ/STAYOPEN

E rawa ni ko vakacavara na i tuvatuva oqo ena loma ni 12 na miniti ka vakatovototaka sara.

Na kalawa kece ko na vakayacora, ena dau tarogi mai kina na veitaro eso ka mo na sauma baleta ni na katonu na itukutuku oqori ena kena vakayagataki na BCP template. (download interactive PDF piso.org.fj/stayopen).

Mo na cakacakataki iko me rauta ni 1 na miniti na veikalawa kece ko vakayacora

E sega ni tukuni sara me na vakamatailalai na veika ko na vakayacora, e bibi tikoga me sa tiko rawa eso na i tuvatuva ena vinaka kina na nomu bisinisi

Ni sa oti na kena vakaleweni na i tukutuku oqo.

ME NA MAROROI SARA NA I TUVATUVA OQO (BCP) ENA VEIVANUA DUIDUI ko sa navuca tiko oqori.

Ena rawa talega ni maroroi na i tuvatuva oqo (BCP) ena mona livaliva me vaka na Google Drive se Dropbox.

E na rawa ni ko na wasea na i tukutuku oqo vei iratou e valenicakacaka ena kena vakayagataki na laptop, na talevoni veikauyaki se tablet ka sema ki na internet. Ena rawarawa talega me na biu eso na i lavelave oqo ena desi kei na vanua e dau kabi kina na i tukutuku raraba ni nomudou valenicakacaka.

Endnotes:

¹ Civil Defence Wellington Region Emergency Management Office. (2017). Retrieved February 24, 2017, from Wellington Region Emergency Management website, <http://www.getprepared.org.nz/>

² Civil Defence Wellington Region Emergency Management Office. (2017).

© Pacific Community (SPC) 2017

All rights for commercial/for-profit reproduction or translation, in any form, reserved. SPC authorises the partial reproduction or translation of this material for scientific, educational or research purposes, provided that SPC and the source document are properly acknowledged. Permission to reproduce the document and/or translate in whole, in any form, whether for commercial/for profit or non-profit purposes, must be requested in writing. Original SPC artwork may not be altered or separately published without permission.

Vakavinavinaka vei ira kece era veivuke mai vakailavo kei ira talega na vakaitavi mai

Na vakavinavinaka ki vei

KURI NI TUKUTUKU

ME DAU TU VAKARAU NA NOMU BISINISI.

PIPSO.ORG.FJ/STAYOPEN